

تحلیل فعالیت‌های گذران اوقات فراغت دانشجویان در استان‌های گیلان و مازندران

ابراهیم چیرانی* - استادیار گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رشت، رشت، ایران
سید علی میر ابراهیمی - استادیار گروه معارف، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد لاهیجان، لاهیجان، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۳/۰۳/۲۵

تاریخ دریافت: ۹۱/۰۶/۰۶

چکیده

وجود نیروهای پر توان جهانی برای تغییرات، توجه برنامه‌ریزان کشورهای مختلف را معطوف به غنی‌سازی مفاهیم برای اثربخشی برنامه‌ها نموده است. فراغت یکی از مفاهیم اساسی در این زمینه است. در این مقاله بر اساس روش توصیفی و استراتژی قیاسی و با نمونه‌گیری تصادفی از دانشجویان گیلان و مازندران به بررسی انواع و گونه‌های فعالیت‌های فراغتی و رابطه آن با میزان تمایل دانشجویان پرداخته شده است. سپس با بحث و تطبیق کارکردهای اوقات فراغت با تأکید بر جنبه‌های رفتاری و جایگاه آن در کشورهای جهان، بر چالش‌های فعالیت‌های فراغتی در سطح فردی و جمعی در دوران کنونی اشاره گردید و سرانجام بر اساس یافته‌های حاصل از تحقیق و انطباق آن با مبانی نظری موجود، نتیجه‌گیری شد که طراحی و اجرای برنامه‌های جامع به وسیله دولت و نقش نهادها و سازمان‌های فرهنگی در نیل به اهداف فعالیت‌های فراغتی مهم است.

واژه‌های کلیدی: اوقات فراغت، ارزش‌ها، فعالیت‌های فراغتی، فرهنگ، سبک زندگی.

۱. مقدمه

نیروهای پرتوان فن‌آوری و جهانی شدن^۱ باعث شده‌اند که تعادل زندگی انسان‌ها در ابعاد مختلف آسیب جدی دیده و به نظر می‌رسد برای درمان آن، ساختار کار و فراغت^۲ نیاز به مهندسی مجدد^۳ دارد. نقش فعالیت‌های فراغتی در این رابطه می‌تواند از طریق جامعه‌پذیری^۴ و نیروهای هویتی^۵ در قالب‌های فرهنگ رفتاری کشورهای جهان بررسی شود که یکی از دغدغه‌های مهم حکومت‌ها در دهه‌های گذشته نیز بوده است. در این راستا هریس و موران^۶ برای فرهنگ ده جزء قایل شده‌اند که عبارتند از زبان و ارتباطات، اعتقاد و نگرش، ارزش و هنجار، درک از خود و فضا، روابط، دقت و آگاهی به وقت، پردازش ذهنی و یادگیری، پاداش و تشخیص، نحوه پوشیدن و ظاهر و نهایتاً عادات‌های خوردن غذا (Moran et.al, 2010: 20-25). تحقیقات تجربی نیز تأثیر فعالیت‌های فراغتی در بروز خلاقیت‌ها، توسعه مهارت‌های عملی و همکاری اجتماعی را نشان داده است (Munson & Savickas, 1998: 243-253). بنابراین می‌توان گفت چگونگی گذران اوقات فراغت افراد، نمایان‌گر سبک زندگی^۷، الگوی مصرف، پایگاه اجتماعی^۸ و نیز تلاش برای ابراز وجود و کشف هویت آن‌ها است (Kelly, 1990: 45-49). پارکر^۹ نیز که نظراتش بیشتر به تقابل کار و فراغت تأکید دارد، مدعی است که ماهیت فراغت انسان‌ها به عنوان یک بر ساخته اجتماعی، می‌تواند فقط در ارتباط با کار آن‌ها قابل درک شود. بدون کار، مفهوم فراغت معنای وجود نداشته و صاحب نظران بر این باور هستند که فعالیت‌های کاری افراد در جوامع صنعتی بوده که در گذر زمان موجب رشد و توسعه فعالیت‌های فراغتی در دنیا گردیده است (Parker, 1973: 101-104). نتایج یک تحقیق در ایران نیز ابعاد مختلف از وضعیت کنونی فعالیت‌های فراغتی دانشجویان را نشان داد که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از (معاونت مطالعات و تحقیقات سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۵: ۱۰۹-۱۰۷):

- نیمی از دانشجویان از تجهیزات و امکانات دانشگاه‌ها ناراضی هستند.
  - ۷۴ درصد عملکرد مدیریت مراکز آموزش عالی را رضایت‌بخش نمی‌دانند.
  - حدود ۴۶ درصد جوانان، برنامه‌های رسانه‌های خارجی را بر برنامه‌های صدا و سیمای ایران ترجیح می‌دهند.
  - حدود ۵۹ درصد جوانان از زندگی خود ناراضی هستند.
- تأمینی نیز ضمن بررسی‌های خود درباره اوقات فراغت دانشجویان رشته پزشکی دریافت که:

-
1. Globalization
  2. Work & Leisure
  3. Reengineering
  4. Socialization
  5. Identities' Power
  6. Philip R. Harris and Robert T. Moran
  7. Life Style
  8. Social Status
  9. Stanley Parker

(تأمی، ۱۳۷۹)

- انجام ورزش در بین دانشجویان کاهش پیدا نموده است.
- تماشای تلویزیون و نیز فیلم‌های غیرمجاز افزایش پیدا نموده است. پسران به گزارش‌های ورزشی و فیلم‌های حادثه‌ای گرایش داشته ولی دختران به فیلم‌های عاشقانه، خانوادگی و درام علاقه نشان می‌دهند.
- گرایش به موسیقی پاپ ایرانی در حال افزایش است.
- انجام فعالیت‌های دانشجویی در قالب انواع تشکل‌ها کم می‌باشد.
- دانشگاه در غنی نمودن اوقات فراغت دانشجویان دارای عملکرد مناسب نیست.
- با توجه به مباحث فوق الذکر این مقاله به بررسی ویژگی‌های فعالیت‌های فراغتی در دانشجویان ایران و مقایسه آن با مردم جهان تأکید دارد. بر این اساس فرضیه‌های تحقیق به قرار زیر می‌باشند:
- الف) بین دانشجویان از نظر انجام گونه‌های فعالیت فراغتی تفاوت وجود دارد.
- ب) بین رغبت (تمایل) دانشجویان به انواع فعالیت‌های فراغتی فعال و غیرفعال تفاوت وجود دارد.

۲. مروری بر ادبیات موضوع تحقیق

۲-۱. شناخت مفهومی اوقات فراغت^۱

با توجه به خصوصیات متفاوت ملل جهان و رویکردهای گوناگون برای بررسی و مطالعه فعالیت‌های فراغتی آن‌ها می‌توان گفت، فضای تعریفی مفهوم اوقات فراغت در حال گسترش بوده و انتظارات در حال رشد افراد و حکومت‌ها باعث شده که این مفهوم دارای ویژگی‌ها و کارکردهای گوناگون نیز گردد، لذا این روند عملاً باعث پیچیدگی جایگاه و شیوه‌های اجرای آن در فرهنگ‌های مختلف شده است. از فراغت و اوقات فراغت تعاریف نظری بسیار شده که به چند نمونه از آن اشاره می‌شود:

دومایز^۲ اوقات فراغت را مجموعه‌ای از اشتغال می‌داند که فرد با کمال میل به منظور استراحت، تفریح^۳، تنوع، توسعه اطلاعات، آموزش، مشارکت‌های اجتماعی و بسط توان آزاد و خلاقش بعد از فارغ شدن از الزامات حرفه‌ای، خانوادگی و اجتماعی به آن می‌پردازد (Dumazedier, 1972). فراغت زمانی است که فرد در اختیار خودش بوده تا به دلخواه از امکانات فردی و محیطی استفاده نموده و خود را بازآفرینی نماید (ذوالاکتاف، ۱۳۸۰). اوقات فراغت به معنای بخشی از نظام اجتماعی انسان‌ها است که امکان تکامل فردی و عاطفی را برای آن‌ها فراهم می‌سازد (شیخ سعادت و دیگران، ۱۳۷۶).

به نظر می‌رسد که زمان فراغت با وقت آزاد^۴ افراد، یکسان نیست. ممکن است شخصی وقت آزاد داشته باشد، اما نتواند و نخواهد به فعالیت‌های فراغتی اقدام نماید. بنابراین فراغت و زمان مربوط به آن

1. Leisure Time
2. Joffer Dumazedier
3. Recreation
4. Open Time

دارای شرایط و ویژگی‌های خاص می‌باشد. با توجه به تعاریف و توضیحات فوق‌الذکر می‌توان عناصر اصلی مشترک در تعاریف و تشریح اوقات فراغت را به قرار زیر دانست:

- انتخابی بودن انواع فعالیت‌های فراغتی

- فارغ شدن افراد از کار و امور حرفه‌ای

- کسب آسایش فکری و فراغ خاطر

بررسی عناصر مشترک در تعاریف و ویژگی‌های اوقات فراغت گویای وجود اختلافاتی نیز در این زمینه می‌باشد. یکی از دلایل مهم این اختلافات، ناشی از نوع نگرش ملت‌ها به این مفهوم باشد. باید توجه نمود که دیدگاه‌های نظری درباره اوقات فراغت و فعالیت‌های فراغتی توسط جامعه‌شناسان، روانشناسان و فلاسفه گسترش پیدا نموده است. جامعه‌شناسان با تأکید بر گزینش و آزادی انتخاب در فعالیت‌های فراغتی و نیز جدا نمودن آن از کار و امور حرفه‌ای، پیش‌تاز در این زمینه بوده‌اند. مکتب کارکردگرایی^۱ با تأکید به نتایج و کارکردهای حاصل از اوقات فراغت و تأثیر آن در امور مختلف اجتماعی، سعی در ارایه یک تصویر کل‌گرا داشته‌اند. تحت آموزه‌های این مکتب، فعالیت‌های فراغتی می‌توانند در جامعه‌پذیری و یادگیری‌های ارزش‌های اجتماع نقش اساسی ایفا نموده و از این طریق به حفظ و تقویت نظام اجتماعی کمک نماید. اما آموزه‌های مکتب فرانکفورت^۲ با انتقاد از وضعیت فعلی اوقات فراغت، تأکید دارد که کارکردهای فعالیت‌های فراغتی در دوران کنونی اندک بوده و تنها می‌توان مصرف‌کنندگان محصولات فراغتی را مشاهده نمود که به نفع طبقه‌ای خاص رفتار می‌نمایند.

درباره اوقات فراغت، مکاتب فلسفی نیز نظراتی ارایه نموده‌اند. از دیدگاه ایده‌الیسم^۳، اوقات فراغت باید تأکید بر زیباشناسی و اخلاق داشته باشد تا بتواند در رفاه و پیشرفت جامعه مؤثر باشد. اما دیدگاه رئالیسم^۴ با تأکید بر تجربه‌گرایی، به نقش تربیتی فعالیت‌های فراغتی تأکید دارد تا بتوان به وسیله آن به گسترش ارزش‌ها اقدام نمود. در این بین روانشناسان نیز در مورد پیدایش فراغت دارای سه دیدگاه هستند. طبق دیدگاه روانشناسان سه موضوع مذهب، غریزه و لذت‌طلبی می‌تواند محور تحلیل در این مورد باشد. روانشناسان عمدتاً سعی نموده‌اند از طریق نیاز و خواسته‌های انسانی در مورد فعالیت‌های فراغتی نظریه‌پردازی نمایند (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۱: ۶۴-۴۹).

صاحب‌نظران یافته‌های بسیاری در مورد کارکردهای اوقات فراغت ارایه نموده‌اند. بسیاری از آن‌ها فراغت را یک پدیده اجتماعی دانسته که توان معنابخشی به زندگی داشته و می‌تواند در هویت‌سازی انسان‌ها از آن استفاده نمود. فعالیت‌های فراغت از طریق ایجاد مسئولیت‌پذیری، افزایش مهارت‌های اجتماعی، ابراز هیجانات و نیز افزایش کارایی اقتصادی می‌تواند به زندگی افراد معنا بخشند (فرج‌اللهی، ۱۳۷۳). همچنین فرصت‌هایی که فراغت در اختیار انسان قرار می‌دهد، باعث خودشکوفایی^۵،

-
1. Functionalism School
  2. Frankfurt School
  3. Idealism
  4. Realism
  5. Self - Fulfillment

ماجراجویی و خلاقیت شده و می‌توان از آن‌ها در راستای هویت‌سازی استفاده نمود. نباید فراموش نمود که جستجوی هویت، جستجو برای یافتن انسان یکپارچه در سطح کشورها است نه انسان پراکنده (تورکیلدسن، ۱۳۸۲: ۱۱۵-۱۰۸) فعالیت‌های فراغتی همچنین در جامعه‌پذیری افراد از طریق تجلی در وسایل ارتباط جمعی نقش اساسی دارند. در فرایند این کار، تصاویر ذهنی^۱، طراحی سمبل‌ها و تفسیر حوادث به خدمت گرفته می‌شوند (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۱: ۶۴-۴۹).

یکی از شرایط بلوغ اجتماعی و قدرت‌سازگاری افراد را می‌توان در علاقه‌پایدار آن‌ها به تفریحات سالم و سودمند دانست که معرف کارکردهای روانی اوقات فراغت است. تفریحات به عنوان نوعی از فعالیت‌های فراغتی می‌توانند در افزایش یادگیری و مهارت‌های زندگی نقش ایفا نمایند. نتایج تحقیقات گویای آن است که نوع فعالیت‌های فراغتی در میزان بزهکاری افراد جامعه نیز مؤثر می‌باشد. این نتایج در ایران نیز تایید شده است (معدن کن، ۱۳۶۶). به همین دلیل اساس کارکردهای روانی اوقات فراغت در ارضای نیازهای انسان نهفته است (Tillman, 1973: 57-58).

به باور فیدرستون^۲ در طی سال‌های ۱۸۸۰ تا ۱۹۲۰ کشورهای جهان وابستگی بیشتری به یکدیگری پیدا نمودند. در این دوره تأکید بر به وجود آوردن فرهنگ جهانی شدت یافت و سنت‌های ملی، محلی و منطقه به حاشیه رانده شد. مشاهده این روند باعث شد که فیدرستون بیان نماید که روند فوق‌الذکر نیاز به یک خاطره جمعی دارد که می‌توانست از طریق فعالیت‌های بدنی، شاعر و یادبودهای خاص انجام گیرد. بازی‌های المپیک، روزهای ملی، رقابت‌های بین‌المللی و جشن‌های خاص دارای چنین کارکردهایی بودند که سرانجام این فعالیت‌ها نشان‌دهنده عناصر بنیادی فرهنگ و هویت ملی شدند. بسیاری از فعالیت‌های فراغتی دیگر نیز دارای چنین قابلیت‌هایی هستند، لذا نقش فعالیت‌های فراغتی و پدیده‌های متناظر با آن به تجلی اسطوره‌ها، خاطره‌ها، برجسته نمودن قهرمانان و سنت‌ها انجامید و سبب پیوند آگاهی‌های عمومی شد. در این حالت مسایل جهانی عمومی مانند حقوق بشر^۳، حفاظت از محیط زیست و انسان دوستی باعث شد که مردم بتوانند فضایی جهانی را تداعی کنند و احساس عاطفی در آن پیدا نمایند (Featherstone, 1991). در ایران نیز محقق در تحقیق خود چهار کارکرد مختلف اوقات فراغت را شناسایی نموده که عبارتند از (محمودی اشکوری، ۱۳۶۹):

- استراحت و تجدیدقوا

- تفریح و سرگرمی

- کسب اطلاعات و تکمیل معلومات

- پرورش و شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌ها

براساس مطالب فوق‌الذکر می‌توان نتیجه گرفت که کارکردهای اوقات فراغت در دو سطح فردی و جمعی قابل بررسی بوده و با گذر ایام به خصوص در دوران مدرن، موضوع تعادل فرد در کشورهای

---

1. Images
2. Mike Featherstone
3. Hunan Rights

جهان، قابلیت بحث بیشتر پیدا می‌کند. لذا در این قسمت به نحوه گذران اوقات فراغت در کشورهای مختلف جهان پرداخته می‌شود. بی‌شک بسیاری از عوامل مانند جغرافیا، فرهنگ، عوامل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در انتخاب نوع فعالیت‌های فراغتی و جایگاه اوقات فراغت در سطح کشورها نقش دارند و در مقایسه آن‌ها باید لحاظ گردد. بر این اساس به جایگاه اوقات فراغت در برخی از کشورهای منتخب پرداخته می‌شود (دفتر مطالعات و تحقیقات سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۴).

۲-۲. جایگاه اوقات فراغت در کشورهای مختلف

- کانادا

کشور کانادا از نظر وسعت دومین کشور جهان به حساب می‌آید و از نظر جغرافیایی دارای آب و هوای متفاوت در بخش‌های مختلف است. این کشور دارای خرده فرهنگ‌های گوناگون نیز می‌باشد، اگرچه می‌توان فرهنگ غالب آن را شبیه فرهنگ کشور انگلستان دانست. کانادا همچنین جزء هشت کشور صنعتی جهان بوده که دارای رشد اقتصادی حدود ۳/۴ درصد و نرخ بیکاری ۱۷/۹ درصدی است (اقتصاد ایران، ۱۳۹۰: ۸۳). در این کشور، دولت در گسترش فعالیت‌های فراغتی از طریق عملکرد شهرداری‌ها اقدام می‌نماید. محدودیت‌های مردم در کانادا جهت مشارکت در فعالیت‌های فراغتی عمدتاً شامل کمبود زمان فراغت (به دلیل میزان ساعات کار)، هزینه امکانات فراغتی و شلوغی مکان‌های فراغتی است. تعهدات مربوط به امور خانوادگی نیز در این راستا قابل بیان است. در کانادا با افزایش سن افراد به خصوص ۵۰ سالگی به بعد، فرصت‌های فراغتی زیاد می‌شود و تاثیر تفاوت جنسیتی در میزان زمان فراغت ناچیز گزارش شده است. تماشای تلویزیون، ویدیو، مطالعه، کارهای هنری، بازی‌های کامپیوتری و باغبانی از جمله فعالیت‌های داخل خانه و مورد علاقه کانادایی‌ها می‌باشد. فعالیت‌های فراغتی خارج از خانه در کانادا عمدتاً شامل پیاده‌روی، رفتن به فستیوال‌ها، ایروبیک، گلف، دوچرخه‌سواری و شنا می‌شود. در کل چهار فعالیت فراغتی که در کانادا بیشتر انجام می‌شود، عبارت است از تماشای تلویزیون، پیاده‌روی، مطالعه نمودن و شنا کردن. از نظر کانادایی‌ها انجام فعالیت‌های فراغتی دلایل مختلفی دارد. لذت‌طلبی، سلامتی و آرامش عمده این دلایل است.

- ایالات متحده آمریکا

ایالات متحده آمریکا را می‌توان چهارمین کشور پهناور جهان دانست. به عبارت دیگر فقط سه کشور روسیه، کانادا و چین از این کشور بزرگ تر هستند. به دلیل این که اکثر جمعیت این کشور را مهاجرین تشکیل داده‌اند، به تبع دارای فرهنگ، آداب و رسوم متنوع می‌باشد. آمریکا در حال حاضر دارای رشد اقتصادی معادل ۲/۸ درصد و نرخ بیکاری ۱۹ درصد است (اقتصاد ایران، ۱۳۹۰: ۸۳). بحران اقتصادی کنونی جهان، بیشترین تأثیر را بر اقتصاد این کشور گذاشته است. در این کشور تقریباً اکثریت جوانان به نوعی فعالیت فراغتی انجام می‌دهند. البته ساعات فراغتی مردان اندکی بیشتر از زنان می‌باشد. در این کشور نیز مانند بسیاری از کشورهای دیگر با افزایش سن و نزدیک شدن به سن بازنشستگی، میزان فعالیت فراغتی افراد زیاد می‌شود. در ایالات متحده، ورزش و تماشای تلویزیون از محبوبیت خاص در بین مردم به عنوان فعالیت فراغتی برخوردار است. البته مردان بیشتر از زنان به فعالیت‌های فراغتی

فعال علاقه‌مند هستند. در یک مطالعه انجام شده، فعالیت‌های فراغتی پیاپی‌رو، باغبانی، نرمش‌های کششی، دوچرخه‌سواری، وزنه‌برداری، پل‌نوردی، ایروبیک و شنا به ترتیب در اولویت فعالیت‌های فراغتی جوانان بود. البته در این بین باید به متغیر درآمد بیشتر توجه شود. چون مشخص گردید افرادی که درآمد بالا دارند، وقت زیادی از زندگی را به فعالیت‌های فراغتی اختصاص می‌دهند.

- برزیل

برزیل کشوری است در آمریکای جنوبی و دارای کوهستان‌های بسیار، آب و هوای برزیل تقریباً معتدل همراه با زمستان خشک می‌باشد. اگرچه در سال‌های اخیر رشد جمعیت و مهاجرت به برزیل زیاد بوده، اما در حال حاضر رشد اقتصادی این کشور بالغ بر ۶/۷ درصد، همراه با نرخ بیکاری ۷/۵ درصدی بیکاری است (اقتصاد ایران، ۱۳۹۰: ۸۳). برزیلی‌ها برای اوقات فراغت بیشتر میل به تماشای تلویزیون، ویدیو و نیز گوش دادن به موسیقی دارند. از بین فعالیت‌های ورزشی، فوتبال طرفداران بسیاری در این کشور دارد. البته محبوبیت این ورزش در مردان بیش از زنان است. همچنین به نظر می‌رسد در برزیل فرصت فراغتی مردان بیشتر باشد. روند توسعه برزیل حاکی از گسترش تفریح و فراغت در نزد مردم دارد.

- آلمان

آلمان کشوری می‌باشد که در اروپای مرکزی واقع شده است. از لحاظ اقلیمی جزء مناطق معتدل، ملایم و سرسبز با دسترسی بالا به آب به حساب می‌آید. این کشور را می‌توان پرجمعیت‌ترین کشور اتحادیه اروپا به حساب آورد که مهاجرت همراه با تراکم جمعیت بالا، موضوع اشتغال را بر آنان با مشکلاتی همراه ساخته و به تبع بر اوقات و فعالیت‌های فراغتی آن‌ها تأثیرگذار است. در حال حاضر نرخ رشد اقتصادی این کشور معادل ۴ درصد و نرخ بیکاری در آن ۷/۴ درصد گزارش شده است (اقتصاد ایران، ۱۳۹۰: ۸۳). آلمانی‌ها موسیقی، اوپرا، رقص، فلسفه و سینما را از جمله مظاهر مهم فرهنگی خود می‌دانند و به خوشگذرانی مشهور هستند. مردم آلمان بخش زیادی از اوقات فراغت را به نواختن یا گوش دادن به موسیقی می‌گذرانند. در کنار این فعالیت می‌توان از تماشای تلویزیون و ویدیو، مطالعه کتاب‌ها و مجلات، ورزش، خرید نمودن و رقص نیز نام برد. در آلمان، فعالیت‌های فراغتی دختران بیش از پسران جوان است. دختران جوان عمدتاً فعالیت‌های فراغتی مانند: مطالعه کتاب، مقاله و شعرنویسی و نیز نقاشی را بیشتر انجام می‌دهند در حالی که پسران جوان تماشای تلویزیون و ویدیو، بازی‌های کامپیوتری و ورزش را بیشتر انجام می‌دهند. در نزد آلمان‌ها فعالیت‌های فراغتی فردی معمول‌تر به نظر می‌رسد ولی فعالیت فراغتی جمعی محبوب نزد آلمان، ورزش و دیدار دوستان است.

- انگلستان

کشور انگلستان به صورت یک جزیره در غرب قاره اروپا قرار دارد. کانال مانس انگلستان را از فرانسه و دریای شمال آن را از بلژیک و هلند جدا می‌کند. روزگاری این کشور از نظر نظامی جزء قدرت‌های برتر بود. اما از جنگ جهانی اول به بعد نیروهای این کشور تضعیف شد و پس از جنگ جهانی دوم، هرگز جایگاه گذشته را پیدا ننمود. از نظر اقلیمی این کشور دارای آب و هوای مرطوب است. فعالیت‌هایی

مانند تئاتر، موسیقی، ادبیات، فیلم، نقاشی و مجسمه‌سازی دارای ابعاد فرهنگی و اجتماعی خاص در این کشور بوده است. در حال حاضر نرخ رشد اقتصادی انگلیس معادل ۱/۷ درصد و نرخ بیکاری آن معادل ۷/۹ درصد است (اقتصاد ایران، ۱۳۹۰: ۸۳). جوانان این کشور فعالیت‌های فراغتی خارج از خانه را ترجیح می‌دهند. رفتن به کافی‌شاپ، موزه، کنسرت و تئاتر جزء این گونه فعالیت‌های فراغتی به حساب می‌آیند. از بین فعالیت‌های ورزشی می‌توان از پیاده‌روی، شنا، آمادگی جسمانی (یوگا و ایروبیک) دوچرخه‌سواری نام برد که در نزد انگلیسی‌ها محبوب می‌باشد. به نظر می‌رسد مشارکت مردان انگلیسی در فعالیت‌های فراغتی بیش از زنان آن‌ها باشد. البته باید گفت که مشارکت در برخی از فعالیت‌های فراغتی با سن مرتبط می‌شود. فعالیت‌هایی مانند فوتبال، دوندگی و دوچرخه‌سواری بیشتر در جوانان دیده می‌شود. اما فعالیت‌هایی مانند گلف، بولینگ در سنین بالا محبوبیت بیشتری دارند.

- فرانسه

این کشور در غرب قاره اروپا به شکل یک ستاره و یا چند ضلعی قرار دارد. تنوع آب و هوایی در این کشور زیاد است. فرانسه را همچنین باید کشوری با مناطق تاریخی و باستانی فراوان دانست. در حال حاضر نرخ رشد اقتصادی این کشور بالغ بر ۱/۵ درصد و نرخ بیکاری در آن ۹/۷ درصد است (اقتصاد ایران، ۱۳۹۰: ۸۳). برخی منابع، میزان مطالعه فرانسوی‌ها را در میان مردم جهان دارای رتبه اول می‌دانند. در فرانسه بیش از ۲/۳ میلیارد نسخه روزنامه در سال منتشر می‌شود. از ۱۰۰ عنوان مجله‌ای که در فرانسه منتشر می‌شود، ۶ مجله دارای شمارگان یک میلیونی و ۸ مجله، شمارگان بیش از نیم میلیون دارند. اما هنوز تماشای تلویزیون مانند بسیاری از کشورهای جهان، فعالیت اول فراغتی آنان به حساب می‌آید. در فرانسه ۱۸۰ فرستنده تلویزیونی وجود دارند که ۴ فرستنده دولتی و سراسری و بقیه محلی و خصوصی هستند. از سایر فعالیت‌های فراغتی فرانسویان باید از سینما، موسیقی، تئاتر، بازدید از موزه‌ها، شرکت در جشن‌ها و ورزش نام برد. مشاهده ورزش‌های فوتبال و تنیس از محبوبیت خاصی در نزد فرانسویان برخوردار است ولی جایگاه ورزش‌های جودو، اسب‌سواری، گلف و بدمینتون نیز در حال بهبود است. البته فرانسویان در عمل بیشتر به دویدن، دوچرخه‌سواری، اسکی، موج‌سواری و اسکیت در ایام فراغت خود مشغول می‌شوند (جلالی فرهانی، ۱۳۸۷: ۴-۶).

- کره جنوبی

این کشور در شرق آسیا دارای آب و هوای مرطوب و بارانی است. اگرچه در گذشته دور، فعالیت‌های هنری جایگاه ویژه‌ای در نزد مردمان این کشور داشته، اما نسل کنونی آن‌ها چندان گرایش به آن نشان نمی‌دهند. وضعیت اقتصادی کره جنوبی با داشتن رشد اقتصادی معادل ۴/۸ درصد، مناسب به نظر می‌رسد. همچنین نرخ بیکاری در این کشور معادل ۳/۶ درصد است (اقتصاد ایران، ۱۳۹۰: ۸۳). فعالیت فراغتی محبوب در میان جوانان کره‌ای، استفاده از اینترنت است. جوانان از اینترنت برای دریافت فیلم، موسیقی و ارتباط با دوستان اقدام می‌کنند. بازی‌های کامپیوتری فردی و جمعی نیز محبوب جوانان کره‌ای است. از دیگر فعالیت‌های فراغتی در نزد جوانان کره می‌توان از تماشای تلویزیون، موسیقی و مطالعه نام برد.

- چین

چین سومین کشور وسیع دنیا بعد از روسیه و کانادا است که در شرق قاره آسیا قرار دارد. از نظر تعداد جمعیت، این کشور مقام اول در جهان را داشته و با برنامه‌های اقتصادی جدیدی که عمدتاً از سال‌های ۱۹۹۰ به بعد اجرا شده و با کاهش زمان کار در هفته، به میزان زمان فراغت مردم این کشور افزوده شده است. در حال حاضر رشد اقتصادی این کشور بهترین رتبه را در سطح جهانی داشته و معادل ۹/۸ درصد می‌باشد ولی نرخ بیکاری آن نیز بالا بوده و بالغ بر ۹/۶ درصد است. با وجود اقتصاد قدرتمند چین، به دلیل جمعیت زیاد نمی‌توان مردمان این کشور را مرفه دانست، به طوری که در سال ۲۰۱۰ بر اساس معیار رفاه، این کشور در مقام ۵۸ قرار گرفته است (اقتصاد ایران، ۱۳۹۰: ۸۳). بررسی‌ها نشان می‌دهد که عمده فعالیت‌های فراغتی جوانان چینی صرف تماشای تلویزیون، ورزش، مطالعه، کارهای منزل و دیدار با دوستان می‌شود (معاونت مطالعات و تحقیقات سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۵: ۱۲۳-۱۲۰).

- ایران

به نظر می‌رسد موضوع اوقات فراغت از زمان قاجار به صورت رسمی مورد توجه دولت ایران بوده است. برگزاری اردوها در سال ۱۳۱۳ در باغ منظریه تهران گواه این ادعا می‌تواند باشد. در دوران حکومت پهلوی، وزارت فرهنگ و هنر با الگوبرداری از تجربه خانه‌های فرهنگ در فرانسه، اقدام به احداث خانه‌های فرهنگ شهری در مراکز استان‌های ایران نمود. اولین خانه فرهنگ در سال ۱۳۴۷ در ایران شروع به فعالیت نمود. در این دوران دور هم نشینی و گفتگو با یکدیگر از جمله فعالیت‌های فراغتی ایرانیان گزارش شده است (جوادی نجار، ۱۳۵۳). در این سال‌ها تلویزیون در ایران نفوذ چندانی نداشته اما گوش دادن به رادیو، رفتن به قهوه‌خانه، مطالعه کتاب و روزنامه، گردش و قدم‌زنی در خیابان‌ها، کارهای هنری و امور مذهبی در اوقات فراغت ایرانیان مشاهده می‌شود (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۱: ۴۹-۶۴).

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران بسیاری از فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی رژیم گذشته متوقف شد. در این سال‌ها تماشای تلویزیون، گوش دادن به رادیو، مطالعه، قدم زدن در خیابان، رفتن به پارک‌ها، دیدارهای دوستانه، فعالیت‌های انقلابی و مذهبی و نیز کارهای هنری از جمله فعالیت‌های فردی و جمعی فراغت ایرانیان بود تا این که در سال ۱۳۷۲ بعد از پایان جنگ تحمیلی، شهرداری تهران با ساخت اولین خانه فرهنگ محله، سعی در سامان دادن به اوقات فراغت جوانان نمود. کلاس‌های آموزشی و مهارت‌آموزی، عمده فعالیت‌های این خانه‌ها بودند به طوری که آموزش قرآن کریم، زبان خارجه، الکترونیک، کامپیوتر، کمک‌های اولیه، خوشنویسی، طراحی، نقاشی، عکاسی، تماشای فیلم، تئاتر، خیاطی و گلدوزی در فهرست اصلی فعالیت‌های فراغتی شهرداری‌ها قرار گرفت. البته سال ۱۳۷۲ شروع فعالیت شورای ملی جوانان که بر اساس مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۷۱ تأسیس گردید، نیز بوده است. هدف این شورا رسیدگی به مشکلات جوانان بود که یکی از زمینه‌های فعالیت آن، اوقات فراغت جوانان بود. این شورا در ادامه فعالیت تبدیل به سازمان ملی جوانان شد که در امور فراغتی به خصوص برای جوانان فعالیت‌های ستادی زیادی را انجام داده است. البته در

اواخر سال ۱۳۸۹ موضوع ادغام این سازمان با سازمان تربیت بدنی مطرح و در سال ۱۳۹۱ این موضوع اجرایی شد. در شرایط حاضر سازمان، نهادها و دستگاه‌های اجرایی بسیاری در زمینه شکل‌دهی به اوقات فراغت ایرانیان فعال هستند. این سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی عمدتاً فعال در زمینه‌های فرهنگی، ورزشی، گردشگری و مهارت‌آموزی، سعی در شکل‌دهی و گسترش فعالیت‌های فراغتی به خصوص برای جوانان دارند. در این میان، مردم به فعالیت‌های ورزشی و سپس مهارت‌آموزی گرایش بیشتری نشان داده‌اند. همچنین آمارها نشان می‌دهند که میزان مشارکت مردم در فعالیت‌های فراغتی در سطح استان‌های تهران، خراسان، فارس و کرمان و اصفهان بیشتر از سایر استان‌ها است (دفتر مطالعات و تحقیقات سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۴).

آخرین بررسی‌ها گویای آن است که متوسط زمان فراغت ایرانیان در طول هفته حدود ۳۰ ساعت بوده که معادل ۴/۳ ساعت در روز است. به نظر می‌رسد میزان و فرصت‌های فراغتی مردان در ایران بیش از زنان باشد. برای ایرانی‌ها فعالیت‌های جمعی اوقات فراغت رایج‌تر از فعالیت‌های فردی بوده و عمدتاً با خانواده یا دوستان بودن را می‌پسندند. نقش فعالیت‌های فراغتی زنان جوان به همراه خانواده بسیار پررنگ‌تر از مردان است. عمدتاً فعالیت‌های فراغتی ایرانی‌ها را می‌توان شامل: تماشای تلویزیون، گوش دادن به موسیقی، معاشرت با دوستان، مطالعه (کتاب، مجله و روزنامه)، تماشای ویدیو، استفاده از کامپیوتر، گردشگری و ورزش دانست. در این رابطه باید سطح دسترسی افراد را نیز در نظر گرفت. سطح دسترسی به تلویزیون در ایران بسیار بالا می‌باشد اما سطح دسترسی به ماهواره، آلات موسیقی، لوازم هنری و اینترنت مانند تلویزیون نیست. البته میزان تحصیلات و درآمد افراد نیز در اینجا باید در نظر گرفته شود. همچنین نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که مردان بیش از زنان، گروه سنی پایین (۱۵ تا ۱۹ سال) بیش از سایر گروه‌ها، مجردها بیش از متاهل‌ها، دانش‌آموزان بیشتر از سایر طبقات کاری و افراد با تحصیلات پایین‌تر و نیز افراد با درآمد بالاتر از نحوه گذران اوقات فراغت خود راضی‌تر هستند. در ادامه باید گفت ضعف مالی، نداشتن وقت، کم بودن امکانات فراغتی، مخالفت خانواده و حساسیت‌های اجتماعی - فرهنگی از موانع اصلی انجام فعالیت فراغتی در جوانان به حساب می‌آید که باید نقش سن، وضعیت تاهل، شغل، تحصیلات و وضعیت اقتصادی افراد را نیز در این رابطه در نظر گرفت (دفتر مطالعات و تحقیقات سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۴).

۳. روش شناسی تحقیق

تحقیق انجام شده برای این مقاله به لحاظ اهداف، کاربردی بوده و به لحاظ اجرا از نوع توصیفی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شامل دانشجویان واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در منطقه ۳ (استان‌های گیلان و مازندران) در سال ۱۳۹۰ بوده است. به طوری که نمونه‌ای به حجم ۵۱۸۸ از آن‌ها گرفته شد. در این تحقیق از پرسشنامه جهت جمع‌آوری داده استفاده شد و روایی محتوایی آن بر اساس نظر متخصصان و خبرگان تعیین گردید. همچنین جهت بررسی پایایی مجموعه سوالات مربوط به متغیر رغبت از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید که معادل ۰/۷۴۶ درصد محاسبه گردید. متغیرهای موجود در فرضیه‌های این تحقیق به صورت زیر تعریف شده‌اند:

- گونه‌های فعالیت فراغتی (متغیر مستقل) - منظور از این متغیر، فعالیت‌هایی است که دانشجویان در اوقات فراغت خود انجام می‌دهند. در این زمان‌ها دانشجویان در اختیار خویش بوده تا آزادانه از امکانات فردی و محیطی استفاده نمایند. در این مقاله گونه‌های فعالیت فراغتی شامل ورزش، مسافرت و گردشگری، فعالیت‌های مذهبی، بازی و سرگرمی، مطالعه، استراحت، رفتن به سینما، گوش دادن به موسیقی، مشاهده تلویزیون، اینترنت، استفاده از ویدیو، مجالس خانوادگی، مجالس با دوستان، مهارت‌آموزی، انواع فعالیت‌های سازمان و فعالیت‌های معطوف به خود می‌باشد.

- انواع فعالیت فراغتی (متغیر مستقل) - منظور از انواع فعالیت فراغتی، تقسیم گونه‌های فعالیت فراغتی به دو گروه فعال و غیرفعال است. در فعالیت‌های فراغتی غیرفعال، حرکت و فعالیت جسمی وجود نداشته و یا بسیار اندک خواهد بود. همچنین در این نوع فعالیت‌ها، تغییر مکان، تعامل با سایر افراد و ابراز احساسات در جمع چندان وجود ندارد (البته با وجود شدت و ضعف در بین فعالیت‌ها). اما بالعکس در فعالیت‌های فراغتی فعال می‌توان شاهد حرکت، فعالیت جسمی، تغییر مکان، تعامل با سایر افراد و ابراز احساسات بود. از فعالیت فراغتی فعال می‌توان از ورزش، مسافرت و گردشگری، فعالیت‌های مذهبی، بازی و سرگرمی، رفتن به سینما، مجالس دوستانه، مهارت‌آموزی، مجالس خانوادگی، فعالیت‌های سازمان و فعالیت‌های معطوف به خود نام برد. فعالیت‌هایی مانند مطالعه، گوش دادن به موسیقی، مشاهده تلویزیون، استفاده از اینترنت، استفاده از ویدیو و استراحت نیز جزء فعالیت‌های غیرفعال به حساب می‌آیند.

- رغبت (تمایل) به فعالیت‌های فراغتی (متغیر وابسته) - این متغیر مشخص کننده قصد، نیت و میل دانشجویان به فعالیت فراغتی است که موجب علاقه‌مندی آنان نیز می‌شود.

۴. یافته‌های تحقیق

در این مقاله برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آمار توصیفی و استنباطی استفاده گردید، به طوری که ابتدا هر متغیر در قالب شاخص‌های آماری توصیف و سپس آزمون فرضیه‌های تحقیق انجام شد.

۴-۱. توصیف متغیرهای تحقیق

این توصیف در قالب شاخص‌های آماری به صورت زیر است:

- گونه‌های فعالیت فراغتی - در این مقاله گونه‌های فعالیت فراغتی شامل موارد ۱۶ گانه بوده که در کل به شرح جدول (۱) قابل توصیف است.

جدول ۱. اولویت گونه‌های مختلف فعالیت فراغتی دانشجویان

Cumulative Percent	Valid Percent	Percent	Frequency		
۳۰/۲	۳۰/۲	۲۹/۸	۱۵۴۷	ورزش	Valid
۵۰/۰	۱۹/۸	۱۹/۵	۱۰۱۱	مسافرت و گردشگری	
۵۹/۰	۹/۰	۸/۸	۴۵۸	فعالیت‌های مذهبی	
۶۳/۷	۴/۸	۴/۷	۲۴۴	بازی و سرگرمی	
۶۷/۴	۳/۷	۳/۶	۱۸۹	مطالعه	
۷۴/۳	۶/۹	۶/۸	۳۵۱	استراحت	
۷۶/۲	۱/۹	۱/۹	۹۸	رفتن به سینما	
۸۳/۸	۷/۶	۷/۵	۳۹۰	گوش دادن به موسیقی	
۸۸/۰	۴/۲	۴/۲	۲۱۶	مشاهده تلویزیون	
۹۰/۴	۲/۳	۲/۳	۱۲۰	اینترنت	
۹۱/۱	۰/۷	۰/۷	۳۵	استفاده از ویدیو	
۹۳/۵	۲/۴	۲/۴	۱۲۳	مجالس خانوادگی	
۹۵/۵	۲/۱	۲/۰	۱۰۶	مجالس با دوستان	
۹۷/۱	۱/۵	۱/۵	۷۹	مهارت آموزی	
۹۷/۸	۰/۷	۰/۷	۳۵	انواع فعالیت‌های سازمانی	
۱۰۰/۰	۲/۲	۲/۲	۱۱۴	فعالیت‌های معطوف به خود	
	۱۰۰/۰	۹۸/۶	۵۱۱۴	Total	
		۱/۴	۷۲	System	Missing
		۱۰۰/۰	۵۱۸۸	Total	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

جدول (۱) گویای آن است که بیش از ۵۰ درصد پاسخ‌گویان، سه فعالیت ورزش، مسافرت و گردشگری و سرانجام فعالیت مذهبی را فعالیت‌های فراغتی دارای اولویت ذکر نموده‌اند.

- انواع فعالیت‌های فراغتی - مطابق اطلاعات آماری جدول (۲) نوع فعال فعالیت‌های فراغتی در نزد دانشجویان، پرتعدادتر است، به طوری که بیش از ۶۰ درصد آن‌ها به فعالیت فراغتی فعال گرایش دارند.

جدول ۲. توصیف انواع فعالیت‌های فراغتی

Cumulative Percent	Valid Percent	Percent	Frequency	شرح	
۶۳/۰	۶۳/۰	۶۲/۱	۳۲۲۴	فعال	Valid
۱۰۰/۰	۳۷/۰	۳۶/۴	۱۸۹۰	غیر فعال	
	۱۰۰/۰	۹۸/۶	۵۱۱۴	Total	
		۱/۴	۷۴	System	Missing
		۱۰۰/۰	۵۱۸۸	Total	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

- رغبت به فعالیت‌های فراغتی - براساس اطلاعات آماری جدول (۳) رغبت به فعالیت‌های فراغتی دارای

میانگین امتیاز ۳/۵ (در طیف پاسخی ۵ امتیازی لیکرت) در نزد دانشجویان می باشد، که می توان آن را اندکی بیش از متوسط ارزیابی نمود.

جدول ۳. توصیف متغیر رغبت به فعالیت های فراغتی در نزد دانشجویان

Variance	Std. Deviation	Mean	Maximum	Minimum	N	شرح
Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	
۰/۶۴۹	۰/۸۰۵۷۴	۳/۵۴۹۱	۵/۰۰	۱/۰۰	۴۶۸۶	رغبت (تمایل) به فعالیت های فراغتی

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۲

۲-۴. آزمون فرضیه ها

در این قسمت به آزمون فرضیه های تحقیق پرداخته می شود:

فرضیه اول: در بین دانشجویان از نظر انجام گونه های فعالیت فراغتی تفاوت وجود دارد. بررسی این فرضیه در قالب آزمون کای دو به صورت زیر بوده است:

جدول ۴. مقایسه فراوانی واقعی و مورد انتظار انواع فعالیت های فراغتی

Residual	Expected N	Observed N	شرح
۱۲۲۷/۷	۳۲۰/۳	۱۵۴۸	ورزش
۶۹۴/۷	۳۲۰/۳	۱۰۱۵	مسافرت و گردشگری
۱۳۶/۷	۳۲۰/۳	۴۵۷	فعالیت های مذهبی
-۷۵/۳	۳۲۰/۳	۲۴۵	بازی و سرگرمی
-۱۳۰/۳	۳۲۰/۳	۱۹۰	مطالعه
۳۰/۷	۳۲۰/۳	۳۵۱	استراحت
-۲۲۲/۳	۳۲۰/۳	۹۸	رفتن به سینما
۷۲/۷	۳۲۰/۳	۳۹۳	گوش دادن به موسیقی
-۱۰۴/۳	۳۲۰/۳	۲۱۶	مشاهده تلویزیون
-۲۰۰/۳	۳۲۰/۳	۱۲۰	اینترنت
-۲۸۵/۳	۳۲۰/۳	۳۵	استفاده از ویدیو
-۱۹۸/۳	۳۲۰/۳	۱۲۲	مجالس خانوادگی
-۲۱۴/۳	۳۲۰/۳	۱۰۶	مجالس با دوستان
-۲۴۱/۳	۳۲۰/۳	۷۹	مهارت آموزی
-۲۸۵/۳	۳۲۰/۳	۳۵	انواع فعالیت های سازمانی
-۲۰۵/۳	۳۲۰/۳	۱۱۵	فعالیت های معطوف به خود
		۵۱۲۵	Total

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۲

جدول ۵. آزمون کای - دو برای تفاوت گونه های فعالیت های فراغتی

الویت اول	شرح
۷۷۶۱/۹۴۳ ^۳	Chi-square
۱۵	Df
۰/۰۰۰	Asymp. Sig.

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۲

نتایج آزمون کای دو در بررسی فرضیه اول نشان می‌دهد که انجام انواع فعالیت فراغتی در بین دانشجویان یکسان نیست و برخی فعالیت‌های فراغتی دارای اولویت بالاتری هستند. به طوری که در این راستا می‌توان گفت ورزش و سپس مسافرت و گردشگری از گونه‌های پرتعداد و معنادار فعالیت فراغتی در نزد دانشجویان می‌باشند.

فرضیه دوم: بین رغبت دانشجویان به فعالیت‌های فراغتی فعال و غیرفعال تفاوت وجود دارد. بررسی این فرضیه در قالب آزمون t به صورت زیر بوده است:

جدول ۶. توصیف آماری رغبت دانشجویان به انواع فعالیت‌های فراغتی

شرح	انواع فعالیت‌های فراغتی	N	MEAN	STD. DEVIATION	STD. ERROR MEAN
رغبت (تمایل) به فعالیت‌های فراغتی	فعال	۲۹۲۶	۳/۸۰۶۲	۰/۸۱۰۴۰	۰/۰۱۴۹۸
	غیرفعال	۱۷۱۹	۳/۴۵۵۹	۰/۷۸۹۶۶	۰/۰۱۹۰۵

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

جدول ۷. مقایسه رقت دانشجویان به فعالیت فراغتی فعال و غیر فعال

T-TEST FOR EQUALITY OF MEANS						شرح	
95% Confidence Interval of the Difference		Std. Error Difference	Mean Difference	Sig. (2-tailed)	df		t
Upper	Lower						
۰/۱۹۸	۰/۱۰۲۸۴	۰/۰۲۴۲۳	۰/۱۵۰۳۵	۰	۳۶۷۵/۳۰۸	205/6	تمایل به فعالیت‌های فراغتی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

نتایج آزمون t در بررسی این فرضیه نشان می‌دهد که رغبت دانشجویان به فعالیت‌های فراغتی فعال به صورت معنادار بیشتر است.

۵. بحث و نتیجه گیری

بررسی ادبیات موضوعی مشخص ساخت که نقش اوقات فراغت در کارکردهای فرهنگی ملل دنیا تجربه شده و از لحاظ نظری نیز قابل دفاع است. نتایج این مقاله نیز حاکی از آن است که دانشجویان در ساعات فراغت دارای اولویت‌بندی در انتخاب فعالیت فراغتی هستند. ورزش، گردشگری و فعالیت‌های مذهبی سه فعالیت فراغتی پرتعداد در بین دانشجویان است. رتبه‌های بعدی مربوط به موسیقی و استراحت است. نگاهی دقیق به اولین اولویت فراغتی جوانان نشان می‌دهد که ورزش‌های پیاپی، فوتبال و شنا از جایگاه ویژه‌ای در نزد جوانان برخوردار است.

از نکات جالب در مورد فعالیت‌های فراغتی دانشجویان این است که رضایت آن‌ها در شرایط کنونی از انجام فعالیت‌های فراغتی، اندکی بیشتر از سطح متوسط می‌باشد. به عبارت دیگر برنامه‌های طراحی شده جهت غنی‌سازی اوقات فراغت جوانان هنوز نتوانسته، رضایت کامل آن‌ها را جلب نماید.

جدول ۸. توصیف میزان رضایت دانشجویان از انجام فعالیت‌های فراغتی

Cumulative Percent	Valid Percent	Percent	Frequency	شرح	
۶/۵	۶/۵	۵/۳	۲۷۷	بسیار کم	Valid
۲۱/۰	۱۴/۵	۱۱/۹	۶۱۵	کم	
۶۸/۳	۴۷/۳	۳۸/۷	۲۰۰۸	متوسط	
۹۲/۳	۲۴/۱	۱۹/۷	۱۰۲۳	زیاد	
۱۰۰/۰	۷/۷	۶/۳	۳۲۶	بسیار زیاد	
	۱۰۰/۰	۸۱/۹	۴۲۴۹	Total	
		۱۸/۱	۹۳۹	System	Missing
		۱۰۰/۰	۵۱۸۸	Total	

بررسی متغیر وابسته تحقیق نشان داده که میزان رغبت دانشجویان به فعالیت‌های کنونی فراغتی چندان زیاد نیست. این روند منطقی به نظر می‌رسد، چون میزان رضایت دانشجویان نیز از این فعالیت‌ها زیاد نیست. از نکات جالب در یافته‌های جنبی این تحقیق باید به موارد زیر نیز اشاره نمود:

- یافته‌های استانی در این تحقیق بسیار نزدیک به یافته‌های کل بوده است.
 - مشخصاتی مانند این که حدود ۷۰ درصد پاسخ‌گویان مجرد، ۷۲ درصد آن‌ها بیکار، نزدیک به ۵۰ درصد دانشجوی رشته‌های علوم انسانی (با اولویت حسابداری و مدیریت)، حدود ۷۰ درصد دانشجوی مقطع کارشناسی و حدود ۷۷ درصد دارای معدل حداکثر ۱۶ باید در تحلیل‌ها در نظر گرفته شوند. همچنین از نظر خانوادگی ۷۰ درصد پدران دانشجویان و حدود ۸۶ درصد مادران دانشجویان دارای تحصیلات دیپلم و پایین‌تر از آن بوده‌اند که درآمد آن‌ها غالباً تا حداکثر ۸/۰۰۰/۰۰۰ ریال در ماه می‌باشد.

باید توجه نمود که با گسترش رشد و توسعه کشورها، اوقات فراغت مردم در حال افزایش بوده و انواع گونه‌های جدید فعالیت‌های فراغتی همراه با رفتارها و فن‌آوری خاص، به وجود آمده است. علاوه بر گذراندن این فرصت‌های فراغتی به صورت مفرح، می‌توان اهداف کلان مورد نظر را در راستای برنامه توسعه طراحی و اجرا نمود. جهت نیل به اهداف فردی و جمعی، علاوه بر وجود برنامه، باید جایگاه سازمان‌ها و نهادهای تأثیرگذار نیز شناخته شود. خانواده، گروه دوستان، مدرسه، دانشگاه و نهادهای فرهنگی کشور باید ضمن تعامل با یکدیگر و شناخت ابعاد مختلف فعالیت‌های فراغتی بتوانند در تکمیل و اجرای قسمت‌های مختلف برنامه کلان کشور نقش ایفا نموده و با همکاری هدفمند بتوانند از فرصت‌هایی که فعالیت‌های فراغتی برای توسعه کشور به وجود می‌آورد، استفاده نمایند. در ایران با بررسی ابعاد اوقات و فعالیت‌های فراغتی می‌توان عناصر مشترکی مانند قدرت انتخاب، فارغ بودن از کار و کسب نوعی آسایش فکری (شاید بتوان آن را نوعی لذت نامید) را پررنگ‌تر مشاهده نمود اما هنوز اختلافات شدیدی در مورد کارکردها و چگونگی گسترش اوقات فراغت در جوامع وجود دارد. نگرش‌های مختلف در مورد فراغت عمدتاً در بین گروه‌های جامعه‌شناسان، فلاسفه و روانشناسان قابل مشاهده می‌شود. شاید بتوان گفت نتایج حاصل از فعالیت‌های فراغتی در دو سطح کلی فردی و جمعی قابل طبقه‌بندی است. در سطح فردی می‌توان شاهد ارضای نیاز، رشد روانی و عاطفی و تغییر شخصیت به

وسيله فعاليت‌هاي فراغتي بود اما همزمان مي‌توان شاهد نوعي نگرش و رفتار افراطي در فرهنگ‌هاي مختلف نيز در اين زمينه بود. اسراف، وسواس و مصرف‌هاي زيان‌بار در سال‌هاي اخير در رفتار افراد هنگام فعاليت‌هاي فراغتي مشاهده شده که به نظر مي‌رسد نيازمنند تحقيقات و برنامه‌ريزي‌هاي جامع باشد. در سطح جمعي نيز مباحثي مانند جامعه‌پذيري، يادگيري، گسترش ارزش‌ها، و شايد در یک کلام، ابعادي از توسعه و ارتباطات جوامع را بتوان با تاثير فعاليت‌هاي فراغتي توضيح داد که نقش فرهنگ و مصرف کالا و خدمات در آن بارزتر است. به همين دليل بورديو^۱ اعتقاد دارد که مي‌توان ذايقه‌ها^۲ و نيز انتخاب کنندگان آن‌ها را طبقه‌بندي نمود و کالاها و ذايقه‌هاي فرهنگي در درون و بين حوزه‌هاي داراي مشروعيت طبقه‌بندي خواهند شد. حوزه‌هاي فراغتي منتخب افراد نيز بستگي به اعمال قدرت فرهنگي دارد. در واقع به باور وي انتخاب ذايقه‌ها، ناشی از مبارزه برای کسب منزلت است. وي همچنين بيان مي‌نمايد که عوامل اقتصادي به عملکردهاي اوقات فراغت حاکم هستند. يعني در فعاليت‌هاي فراغتي نيز رقابت بازار، اصول عرضه و تقاضا و گرايش به انحصار وجود دارد. دسترسي به کالاها و خدمات فراغتي بسيار محدود است و قدرت انتخاب بستگي به ميزان سرمايه (مالي، فرهنگي و نمادين) افراد دارد. از اين طريق بورديو مفهوم سرمايه فرهنگي را نيز مورد بحث قرار مي‌دهد. به باور وي سرمايه فرهنگي نقش بسيار با اهميت در نيل به قدرت و حفظ آن دارد. طبقات مختلف اجتماعي و نيز افراد درون هر طبقه اجتماعي، درگير مبارزه‌اي اساسي و مستمر در جهت تبديل عملکرد فرهنگي به نفع خود هستند و اين کار مي‌تواند از دو طريق انجام گيرد که عبارتند از (Javie & Maguire, 1994:96-124):

- تلاش در جهت انحصار دسترسي به توليد فرآورده‌هاي مربوط به اوقات فراغت.
 - تلاش برای نام‌گذاري و توجيه مجدد نتايج فعاليت‌هاي فراغتي (مشروعيت بخشيدن و يا به حاشيه بردن).

در مورد تعامل فراغت و کار نيز بحث‌هاي زياد وجود دارد. از نظر راجک^۳ نيز بين فرهنگ و فعاليت‌هاي فراغتي رابطه زياد وجود دارد. وي استدلال مي‌کند که ريشه فرهنگ بشري در زبان، رقص، تقليد، بازي و سرگرمي قرار دارد. نه صرفاً کار. وي مفهوم فرهنگ را عملکردي در نظر گرفته که طی آن افراد مي‌آموزند مناسب با نقش‌هاي اجتماعي و قواعد خاص عمل کنند (Rojek, 2000: 150-158). بنابراین مي‌توان گفت مانند فرهنگ کار که یک ساختار قدرت قادر به تشويق و کنترل رفتارهاي انسان است، در مورد قواعد اجتماعي و فعاليت‌هاي فراغتي نيز فرهنگ قادر به چنين عملکردي مي‌باشد. البته به رابطه تعادلي کار و فراغت نيز توجه شود. نبايد فراموش نمود در دوران اخير به دليل دانش محور شدن اقتصاد بوده که ميزان اوقات فراغت زياد شده، بنابراین اگر نتايج فعاليت‌هاي فراغتي نتواند در رابطه با نيازهاي بازار کار و سرمايه حرکت نمايد، تعارض بين کار و فراغت در آينده ابعاد تازه‌اي پيدا

---

1. Pierre Bourdieu
 2. Taste
 3. Chris Rojek

خواهد نمود. تعادل بین این دو مفهوم نیازمند انسان‌های خلاق، نوآور و بهره‌ور است. از این رو است که کشورهای در حال توسعه باید به نقش فعالیت‌های فراغتی در کنار کار مطلوب جهت توانمندسازی انسان توجه کنند.

با توجه به یافته‌های این مقاله و بحث‌ها مربوط به آن، پیشنهادهای زیر قابل استدلال خواهد بود:
- نظر به وجود اولویت فراغتی در دانشجویان، ضمن شناخت دقیق این اولویت‌ها با توجه به مشخصه‌ها و ویژگی‌های دانشجویان، می‌توان بستر لازم جهت غنی‌سازی واقعی اوقات فراغت دانشجویان را به وجود آورد. در این راستا توجه به فعالیت‌های فراغتی فعال ارجح‌تر بوده و در بین فعالیت‌های فراغتی فعال، باید به ورزش، گردشگری، فعالیت‌های مذهبی و موسیقی تاکید بیشتری نمود.

- امکانات دانشگاهی برای گسترش فعالیت ورزشی، وضعیت نامناسب ندارند. توجه به ورزش‌های پیاده‌روی و فوتبال و سپس فوتسال و والیبال از جمله پیشنهادهای این مقاله است. (ورزش شنا به دلیل هزینه‌بر بودن، نمی‌تواند در کوتاه مدت دستور کار باشد) در برنامه‌ریزی برای فعالیت‌های فراغتی و فوق برنامه‌ی داخل دانشگاه که متمرکز بر ورزش‌های فوق‌الاشاره باشد، موارد زیر قابل بررسی است:

الف) معرفی الگوهای مناسب قهرمانی در هر یک از رشته‌های ورزشی.

ب) حضور مسئولین دانشگاه‌ها و مقامات استانی در مسابقات، برای رسمیت دادن و القای این پیام که فعالیت‌های فراغتی یک از موضوعات مهم کشوری می‌باشد.

ج) دعوت از خانواده دانشجویان برای حضور در مراسم رسمی ورزشی.

د) تشکیل کلاس‌های نظری کوتاه مدت برای تشریح آسیب‌شناسی برخی جنبه‌های ورزش در ایران.

ه) اندازه‌گیری مداوم رضایت و رغبت دانشجویان به فعالیت‌های ورزشی و برنامه‌ریزی جهت حل مسایل آن.

بعد از ورزش می‌توان باید به گردشگری تاکید نمود. البته گردشگری می‌تواند دارای جنبه‌های مختلف باشد. به نظر می‌رسد ترکیب گردشگری مذهبی و طبیعی می‌تواند در این زمینه بهتر باشد. در انجام این فعالیت فراغتی، دفاتر فرهنگ اسلامی دانشگاه باید ضمن تدوین برنامه سالیانه، به محتوای برنامه هر سفر نیز بپردازند. انتخاب صحیح مکان‌ها و مناطق برای گردشگری همراه با توضیحات لازم درباره آن‌ها و نیز گسترش روحیه خودباوری با تکیه بر فرهنگ و هنر ایرانیان در این زمینه می‌تواند ثمربخش باشد. شناخت نقاط مختلف کشور ایران، همراه با درک واقعی هویت ملی می‌تواند میزان رغبت و رضایت دانشجویان از فعالیت‌های فراغتی را افزایش دهد.

انجام فعالیت‌های مذهبی در داخل واحد دانشگاهی از روند بسیار خوبی برخوردار است. گسترش مساجد داخل دانشگاه، تنوع برنامه‌های فرهنگی و افزایش مسافرت‌های مذهبی در حال حاضر در سطح دانشگاه‌ها، نوبدبخش پاسخ مناسب جهت این خواسته دانشجویان خواهد بود. برای افزایش توانمندی دانشگاه در این زمینه، پیشنهاد می‌شود موضوع‌ها و مسایل دنیای اسلام هنگام انجام این فعالیت‌ها مورد بحث کارشناسی قرار گیرد تا موجب بصیرت دانشجویان شده و فعالیت‌های مذهبی بیش از پیش در نزد دانشجویان محبوب گردد. همچنین تشکیل جلسات آزاداندیشی هدفمند، می‌تواند در این مسیر به خدمت گرفته شود.

موسیقی و کاربردهای آن، نیازمند بررسی زیادتر است. به نظر می‌رسد دانشجویان در هنگام انجام دادن بسیاری از امور، دوست دارند موسیقی گوش نمایند و این فعالیت فراغتی را محدود به سالن یا زمان خاص نمی‌نمایند. این روند مشکلاتی برای برنامه‌ریزی این فعالیت فراغتی به وجود می‌آورد. به هر حال، آشنا نمودن و سپس علاقه نمودن دانشجویان به موسیقی‌های مجاز ایرانی باید مدنظر باشد. مشخص نمودن جایگاه موسیقی و تشریح سو استفاده‌ی دشمنان برای گسترش موسیقی‌های مبتذل و نیز آثار روانی و اجتماعی آن می‌تواند در این زمینه موثر باشد. تشکیل گروه‌هایی از دانشجویان مستعد در زمینه موسیقی و استفاده از آن‌ها در مراسم‌های دانشگاهی و همچنین آموزش موسیقی به عنوان یک فعالیت فراغتی نیز می‌تواند به عنوان یک پیشنهاد مورد توجه قرار گیرد.

دلیل این که چرا مشاهده تلویزیون ایران در نزد دانشجویان کاهش پیدا نموده، می‌تواند یکی از موضوعات جالب برای تحقیق باشد اما پیشنهاد می‌شود مسئولین طی جلسات مشاوره‌ای با مسئولین فرهنگی استان‌ها به خصوص مسئولین صدا و سیما به نقد و بررسی این پدیده بپردازند. به نظر می‌رسد تحلیل محتوای برنامه‌های تلویزیونی همراه با نظرسنجی از دانشجویان می‌تواند راز این پدیده را تا اندازه‌ای روشن نماید. گسترش شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنتی نیز می‌تواند از جمله رقبای بسیار جدی برای برنامه‌های صدا و سیما ایران باشند که آن نیز نیازمند آسیب شناسی است.

۶. منابع

۱. اقتصاد ایران، ۱۳۹۰، سال سیزدهم، شماره ۱۴۶.
۲. تأمین، حسن، ۱۳۷۹، بررسی چگونگی گذران اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمان تهران.
۳. تورکیدسن، جورج، ۱۳۸۲، اوقات فراغت و نیازهای مردم، ترجمه عباس اردکانیان و عباس حسینی، انتشارات نوربخش، تهران.
۴. جلالی‌فراهانی، مجید، ۱۳۸۷، مدیریت اوقات فراغت و ورزش‌های تفریحی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
۵. جوادی‌نجر زهرا، ۱۳۵۳، بررسی نحوه گذران اوقات فراغت کارگران کارخانجات غرب تهران، طرح پژوهشی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
۶. دفتر مطالعات و تحقیقات سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۴، سیمای جهانی گذران اوقات فراغت جوانان، طرح پژوهشی.
۷. ذوالاکتاف، وحید، ۱۳۸۰، فراغت فرصتی برای بازآفرینی، اصفهان، جهاد دانشگاهی.
۸. سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۱، بررسی وضعیت اوقات فراغت جوانان، تهران، موسسه فرهنگی اهل قلم.
۹. شیخ سعادت و دیگران، ۱۳۷۶، چگونگی پرداختن به فعالیت‌های اوقات فراغت بین نوجوانان و جوانان کشور، تهران، دبیرخانه شورای عالی جوانان.
۱۰. فرج‌اللهی، نصر...، ۱۳۷۳، بررسی جایگاه تربیت بدنی در گذراندن اوقات فراغت دانشجویان دختر دانشگاه تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.
۱۱. معاونت مطالعات و تحقیقات سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۵، آشنایی با دستاوردهای پژوهشی سازمان ملی جوانان ۱۳۷۱-۱۳۸۵، سازمان ملی جوانان.
۱۲. محمودی اشکوری حسین، ۱۳۶۹، بررسی وسایل ارتباط جمعی و گذراندن اوقات فراغت، تهران، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

14. Featherstone M., 1991, **Local and Global cultures**, Vrijetijden samonleving, No 3-4
15. Javie, G., Maguire J., 1994, **sport Leisure social Thoghtcl**, Routledge.
16. Kelly, John., 1990, **Leisure**, New Jersey, university of lions.
17. Moran Robert T., Harris Philip R., Moran MA Sarah V., 2010, **Managing cultural Differences**, Butterworth-Heinemann.
18. Munson Wayne W., Savickas Markel., 1998, **Relation between Leisure and career Development of college students**, Journal of Vocational Behavior, oct.
19. Parker, S., 1973, **The Future of work and Leisure**, London, Praeger Publishers.
20. Rojek, Ch., 2000, **Leisure and culture**, Palgrave Macmillan.
21. Tillman Albert A., 1973, **The Program Book for Recreation Professional**, Palo Alto, National Press Book.

